

Συνταξιοδότηση διαζευγμένων συζύγων με το άρθρο 4 Ν. 3232/2004*

Με το άρθρο 4 του Ν. 3232/2004 ορίζονται τα εξής:

«1. Ο/η διαζευγμένος/η, σε περίπτωση θανάτου του/της πρώην συζύγου, δικαιούται σύνταξη λόγω θανάτου του/της πρώην συζύγου από το Δημόσιο, τους φορείς κύριας ασφάλισης αρμοδιότητας Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και το Ν.Α.Τ., εφόσον πληροί αθροιστικά τις εξής προϋποθέσεις:

α. Να έχει συμπληρώσει το 65ο έτος της ηλικίας ή να είναι ανίκανος/η για την άσκηση βιοποριστικού επαγγέλματος κατά ποσοστό 67% και άνω. Η ανικανότητα στην περίπτωση αυτή κρίνεται κατά το χρόνο του θανάτου του/της πρώην συζύγου και βεβαιώνεται με γνωμάτευση της Α.Σ.Υ. Επιτροπής.

β. Ο/η πρώην σύζυγος, κατά τη στιγμή του θανάτου του, να κατέβαλε διατροφή που είχε καθοριστεί είτε με δικαστική απόφαση είτε με σύμβαση μεταξύ των πρώην συζύγων.

γ. 15 έτη έγγαμου βίου μέχρι τη λύση του γάμου με αμετάκλητη δικαστική απόφαση.

δ. Το διαζύγιο να μην οφείλεται σε ισχυρό κλονισμό της εγγάμου συμβιώσεως υπαιτιότητα του αιτούντος τη σύνταξη.

ε. Συνολικό ετήσιο ατομικό φορολογητέο εισόδημα το οποίο να μην υπερβαίνει το ποσό των εκάστοτε καταβαλλόμενων από τον Ο.Γ.Α. ετήσιων συντάξεων στους ανασφάλιστους υπερέλικες.

στ. Να μην έχει τελεστεί άλλος γάμος.

2. Το ποσό σύνταξης που δικαιούται ο/η διαζευγμένος/η καθορίζεται ως εξής:

α. Σε περίπτωση θανάτου του/της πρώην συζύγου, το ποσό σύνταξης που δικαιούται ο χήρος ή η χήρα επιμερίζεται κατά 70% στο χήρο ή χήρα και 30% στο/η διαζευγμένο/η. Εάν ο έγγαμος βίος είχε διαρκέσει 25 έτη και άνω, το ποσό της σύνταξης του/της χήρας επιμερίζεται κατά 60% στο χήρο ή χήρα και κατά 40% στο διαζευγμένο/η. Στις ανωτέρω περιπτώσεις εάν ο θανών ή η θανούσα δεν καταλείπει χήρα/ο, ο/η διαζευγμένος/η δικαιούται το αυτό ποσοστό του/της διαζευγμένου/ης ήτοι 30% ή 40% αντίστοιχα, της σύνταξης που θα εδικαιούτο ο χήρος ή η χήρα.

β. Σε περίπτωση περισσότερων του ενός δικαιούχων διαζευγμένων το αναλογούν κατά τα ως άνω ποσοστά ποσό σύνταξης επιμερίζεται εξίσου μεταξύ αυτών.

3. Η σύνταξη αρχίζει να καταβάλλεται από την πρώτη ημέρα του επόμενου μήνα από την υποβολή της αίτησης συνταξιοδότησης και διακόπτεται σε περίπτωση τέλεσης νέου γάμου μετά τη συνταξιοδότηση.

4. Εάν η διάζευξη έλαβε χώρα πριν την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού και ο ασφαλιστικός κίνδυνος επαληθεύθηκε μετά την έναρξη ισχύος αυτού, ως προς τη συνταξιοδότηση του/της διαζευγμένου/ης εφαρμόζονται, αντίστοιχα, οι διατάξεις των παραγράφων 1 και 2.

5. Εάν η διάζευξη και ο ασφαλιστικός κίνδυνος επαληθεύθηκε πριν την ισχύ των διατάξεων του νόμου αυτού, ο/η διαζευγμένος/η δικαιούται συντάξεως μόνο σε περίπτωση που η σύνταξη του/της πρώην συζύγου δεν έχει μεταβιβασθεί σε χήρα/ο σύζυγο ή τέκνα του.

6. Οι διατάξεις περί κατώτατου ορίου και Επιδόματος Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.ΚΑΣ.) δεν έχουν εφαρμογή για συντάξεις που κανονίζονται με βάση τις διατάξεις του άρθρου αυτού.

7. Το συνολικό ετήσιο ατομικό εισόδημα αποδεικνύεται από το εκκαθαριστικό σημείωμα φόρου εισοδήματος και αφορά εισοδήματα που δηλώθηκαν με τη δήλωση φορολογίας εισοδήματος του προηγούμενου οικονομικού έτους. Σε περίπτωση μη υποχρέωσης υποβολής φορολογικής δήλωσης το εν λόγω εισόδημα αποδεικνύεται με υπεύθυνη δήλωση του Ν. 1599/1986 η οποία θεωρείται από την αρμόδια Δ.Ο.Υ. Ο έλεγχος των εισοδηματικών κριτηρίων διενεργείται ανά διετία.

8. Οι ανωτέρω συνταξιοδοτηθέντες καλύπτονται για παροχές ασθένειας από τον ασφαλιστικό οργανισμό του/της πρώην συζύγου, εφόσον δεν καλύπτονται άμεσα ή έμμεσα από οποιονδήποτε ασφαλιστικό οργανισμό. Από το καταβαλλόμενο ποσό σύνταξης παρακρατείται η προβλεπόμενη από τις διατάξεις του οικείου ασφαλιστικού φορέα εισφορά συνταξιούχου».

Επισημάνσεις

1. Ενστάσεις υπάρχουν αναφορικά με την καθιέρωση του ορίου ηλικίας των 65 ετών. Είναι άνισο η νομοθεσία για τις χήρες να θέτει ως όριο τα 40 έτη και η νομοθεσία για τις διαζευγμένες να θέτει ως όριο τα 65.

2. Ενστάσεις ακόμη υπάρχουν ως προς την εξέταση του ποσοστού αναπηρίας, που με το ανωτέρω άρθρο 4 ανατίθεται στην Υγειονομική Υπηρεσία του Στρατού και προτείνεται αυτή η εξέταση να ανατεθεί στις οικείες Υγειονομικές Επιτροπές του ασφαλιστικού φορέα του πρώην συζύγου¹.

3. Αναφορικά με την **καταβολή** της διατροφής προκύπτουν τα εξής ερωτήματα:

α. Πώς θα αποδειχθεί από τον δικαιούχο της συντάξεως η λήψη της διατροφής;

β. Είναι γνωστό σε όλους ότι πολλοί υποχρεούνται με βάση

δικαστική απόφαση ή συμφωνία να πληρώνουν διατροφή, λίγοι όμως την καταβάλλουν. Θέτει επομένως ο νόμος ως προϋπόθεση την συναίνεση του άλλου συζύγου στην νόμιμη αυτή υποχρέωσή του; Μία τέτοια ερμηνεία θα ήταν λανθασμένη, αφού η εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων ή η εκπλήρωση των νόμιμων υποχρεώσεων δεν τίθενται υπό την αίρεση της συναίνεσης του υποχρέου.

4. Πρόβλημα δημιουργείται από την απαίτηση του νόμου να συντρέχουν και οι δύο προϋποθέσεις, δηλαδή **τόσο η υπαιτιότητα όσο και η ύπαρξη δικαιώματος διατροφής** (αν ερμηνεύσουμε έτσι τον όρο «καταβολή διατροφής»), διότι έτσι καθίσταται υπερβολικός ο περιορισμός των δικαιούχων σε σημείο που να καθίσταται ο νόμος ανενεργός, διότι, δεδομένων των διατάξεων των άρθρων 1442 και 1444 του Αστικού Κώδικα, η διατροφή στα πλαίσια του οικογενειακού δικαίου

* Ευχαριστώ την κα Παναγιώτα Πετρόγλου, Δικηγόρο, για την αρθρογραφία στην οποία με παρέπεμψε.

1. Όπως προτάθηκε στα πλαίσια συζήτησης που διοργάνωσε στις 3.5.2004 στην αίθουσα εκδηλώσεων του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών η Ένωση Ελληνίδων Νομικών.

δεν επιδικάζεται σαν τιμωρία του υπαιτίου συζύγου αλλά για λόγους πρόνοιας για το ασθενέστερο μέλος – πρώην σύζυγο².

Είναι επομένως θεωρητικά δυνατόν να υπάρχει δικαιούχος διατροφής παρόλο που είναι υπαίτιος, όπως και να μη δικαιούται κάποιος διατροφή, παρόλο που είναι ανυπαίτιος.

Επομένως, λογικότερο και δικαιότερο θα ήταν να απαιτείται μόνο η θεμελίωση μιας από τις δύο προϋποθέσεις, υπό τον όρο όμως ότι τα σχετικά δικαιώματα πραγματικά κατοχυρώνονται από τις αποφάσεις των δικαστηρίων.

5. Ας υποθέσουμε ότι με νομοθετική μεταρρύθμιση προκρίνεται το **δικαίωμα διατροφής** για την σύσταση δικαιώματος συντάξεως λόγω θανάτου, με το σκεπτικό ότι πρόκειται και εδώ για προέκταση του συζυγικού δεσμού μετά το διαζύγιο, για λόγους προστασίας του ασθενέστερου μέρους (αφού θα συνεχίζουν να συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις γήρατος ή αναπηρίας και φτώχειας που ορίζει το ως άνω άρθρο 4).

Ως προέκταση του συζυγικού δεσμού και με βάση το δικαίωμα διατροφής ρυθμίζεται και η σύνταξη λόγω θανάτου σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες³.

Στην πράξη όμως, στη χώρα μας, δεν επιδικάζεται η καταβολή διατροφής, σχεδόν ποτέ σε υπαίτιο πρώην σύζυγο, σε πολύ λίγες δε περιπτώσεις ακόμη και σε ανυπαίτιο πρώην σύζυγο (παρόλο που μπορεί να πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 1442 ΑΚ), πολλών δε μάλλον διά βίου ή μακρού χρόνου διατροφή, ενώ αντίθετα η χρονική διάρκεια της διατροφής (στις λίγες περιπτώσεις που επιδικάζεται) είναι για διάστημα το πολύ τριών ετών⁴, ανανεούμενη κατόπιν νέας απόφασεως του δικαστηρίου, ακόμη και όταν υπάρχουν λόγοι επεικειάς⁵.

Ζήτημα επομένως γεννάται ακόμη και από την ερμηνευτική διάρθωση της διατύπωσης του άρθρου 4, που επιχειρήσαμε ανωτέρω, σε πόσες περιπτώσεις θα αποδειχθεί ότι ο θανών σύζυγος ήταν υπόχρεος διατροφής και μάλιστα κατά το χρόνο του θανάτου του.

4. Ζητήματα επομένως πρακτικής αδυναμίας θεμελίωσης και απόδειξης του δικαιώματος διατροφής -και μάλιστα κατά το χρόνο θανάτου του ασφαλισμένου πρώην συζύγου- μας στρέφουν στην εξέταση της **έλλειψης υπαιτιότητας** για την επέλευση του διαζυγίου ως προϋπόθεσης θεμελίωσης του δικαιώματος του ως άνω άρθρου 4, και αυτό συνεπικουρείται και από ανάλογη πρόβλεψη του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων (άρθρο 5), αναφορικά με τη λήψη συντάξεως λόγω θανάτου του πατέρα της διαζευγμένης θυγατέρας, όπου ως προϋπόθεση τίθεται μόνο η έλλειψη υπαιτιότητας αυτής ως προς τη λύση του γάμου της.

Το ερώτημα όμως είναι, στην πράξη, πώς αποδεικνύεται αυτή η υπαιτιότητα, αφού πλέον τα διαζύγια που εκδίδονται μετά την αλλαγή του οικογενειακού δικαίου (το 1983) δεν κρίνουν αναφορικά με την υπαιτιότητα, αλλά σε σχέση με το αν επήλθε ισχυρός κλονισμός του γάμου, η δε υπαιτιότητα παίζει ρόλο μόνο στην μείωση ή μη καταβολή της διατροφής, επί της

οποίας, όπως σημειώσαμε, ελάχιστες αποφάσεις εκδίδονται. Ας σημειώσουμε εξάλλου ότι οι σχετικές αποφάσεις του δικαστηρίου της διατροφής δεν δημιουργούν δεδικασμένο ως προς την υπαιτιότητα, αλλά μόνο ως προς το δικαίωμα διατροφής.

5. Τίθεται εξάλλου ως προϋπόθεση από το πιο πάνω άρθρο 4 του Ν. 3232/2004 το **συνολικό ετήσιο ατομικό φορολογητέο εισόδημα** που πρέπει να έχει ο δικαιούχος του ποσοστού της σύνταξης να μην ξεπερνά την κατώτατη σύνταξη του ΟΓΑ, που δίνεται στους ανασφάλιστους υπερήλικες και η οποία σήμερα αντιστοιχεί περίπου σε 200 ευρώ το μήνα, μεικτά.

Για να δικαιούται δηλαδή κάποιος αυτό το ποσοστό του 30% ή του 40% ανάλογα, της σύνταξης λόγω θανάτου, πρέπει να είναι στο έσχατο σημείο φτώχειας, επιβαρύνεται δε επιπλέον και με την εισφορά για παροχές λόγω ασθενείας (βλ. παρ. 8 του άρθρου 4).

Ας σημειωθεί επιπλέον ότι κατά τον κανονισμό αυτών των συντάξεων, όπως ορίζει η παρ. 6 του ως άνω άρθρου 4, δεν λαμβάνεται υπόψη η κατοχύρωση ενός κατωτάτου ορίου του ποσού της συντάξεως καθώς και το επίδομα κοινωνικής αλληλεγγύης (ΕΚΑΣ).

Συμπεράσματα

Τα ανωτέρω φανερώνουν ότι για το μέτρο αυτό της συνταξιοδότησης λόγω θανάτου των διαζευγμένων δεν προηγήθηκε σοβαρή νομοθετική πρόβλεψη, όπως φαίνεται και από το ότι το άρθρο 4 προστέθηκε στο νομοσχέδιο εκ των υστέρων, με δεύτερη τροπολογία, βιαστικά, χωρίς να προηγηθεί σοβαρή μελέτη όλων των νομικών και κοινωνικών παραμέτρων.

Πρόκειται επομένως για ένα όλως άτολμο βήμα, που καθιερώνει στα χαρτιά το δικαίωμα λήψης συντάξεως των διαζευγμένων γυναικών. Χωρίς όμως γενναίες τροποποιήσεις θα μείνει ανεφάρμοστο.

Πρέπει επομένως σε μία πρώτη φάση να γίνει μία τροποποίηση των διατάξεων του άρθρου 4, όπου μόνη προϋπόθεση θα είναι η έκδοση διαζυγίου και όχι η θεμελίωση δικαιώματος διατροφής ή η έλλειψη υπαιτιότητας, με μία παράλληλη σημαντική αύξηση του κατωτάτου ορίου εισοδήματος που προϋποτίθεται για να θεμελιώνει κανείς δικαίωμα στο ποσοστό της σύνταξης λόγω θανάτου, καθώς και με μείωση του ορίου ηλικίας που πρέπει να έχουν οι αιτούσες για να τη δικαιούνται.

Πρέπει ακόμη να ληφθεί σοβαρά υπόψη η εμπειρία και των άλλων χωρών της Ε.Ε., ιδίως τα ζητήματα της ρύθμισης του ατομικού δικαιώματος της διαζευγμένης σε σύνταξη, ή ο επιμερισμός των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων μεταξύ των συζύγων κατά το χρόνο του διαζυγίου, όπως γίνεται στην Μ. Βρετανία, στη Γερμανία, την Ελβετία, τη Δανία και την Ολλανδία (pension sharing)^{6,7}.

Αυτές δεν είναι παρά κάποιες πρώτες σκέψεις σε σχέση με το νόμο, στα πλαίσια του περιορισμένου χώρου αυτής της στήλης του περιοδικού.

2. Βλ. **Β. Βαθρακοκόλη**, Ερμηνεία Νομολογίας Αστικού Κώδικα, 2004, σελ. 526 επ.

3. Βλ. **Αθηνάς Πετρόγλου**, Συνταξιοδοτική προστασία των διαζευγμένων γυναικών, *Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων 2002*, σελ. 583, όπου και πλούσιες παραπομπές, ιδίως σε Max Planck Institut fur auslaendisches und internationales Sozialrecht, Comparative study on credit splitting, p. 20, MIC SOC, (2000): La protection sociale dans les Etats membres de l' UE et de l' espace economique europeen.

4. Βλ. σχετικά άρθρο **Ασπασίας Τσαούση - Χατζή**, Η κοινωνική ασφάλιση των διαζευγμένων γυναικών στην Ελλάδα: Προβληματισμοί μετά το Ν. 1329/1983 και νέες κατευθύνσεις, *Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων 2002*, σελ. 561 και επ.

5. Ο.π., σελ. 563, που αναφέρεται στη μη καταβολή διατροφής που είναι επιβεβλημένη από το άρθρο 1442 ΑΚ για λόγους επεικειάς.

6. Η σχετική ευρωπαϊκή νομοθεσία αφορά και στην σύνταξη του ζώντος συζύγου, και έτσι το δικαστήριο των οικογενειακών διαφορών επιδικάζει συμμετοχή στη σύνταξη μέσω των θεσμών του pension sharing ή του earmarking ή άλλων τρόπων, αντιμετωπίζοντας τα δικαιώματα αυτά ως αποκτήματα του γάμου.

7. Βλ. σχετικά άρθρο **Ασπασίας Τσαούση - Χατζή**, Η κοινωνική ασφάλιση των διαζευγμένων γυναικών στην Ελλάδα: Προβληματισμοί μετά το Ν. 1329/1983 και νέες κατευθύνσεις, *Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων 2002*, σελ. 561 και **Αθηνάς Πετρόγλου**, Συνταξιοδοτική προστασία των διαζευγμένων γυναικών, *Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικών Ασφαλίσεων 2002*, σελ. 583, όπου και πλούσιες παραπομπές.